

Ξενοφώντος Οἰκονομικὸς

Xenophon. *Xenophontis opera omnia*, vol. 2, 2nd ed. Oxford, Clarendon Press. 1921.

I.

ἤκουσα δὲ ποτε αὐτοῦ καὶ περὶ οἰκονομίας τοιάδε διαλεγόμενου: εἶπέ μοι, ἔφη, ὦ Κριτόβουλε, ἄρα γε ἡ οἰκονομία ἐπιστήμης τινὸς ὄνομά ἐστιν, ὥσπερ ἡ ἰατρικὴ καὶ ἡ χαλκευτικὴ καὶ ἡ τεκτονικὴ; ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη ὁ Κριτόβουλος. [2] ἢ καὶ ὥσπερ τούτων τῶν τεχνῶν ἔχομεν ἂν εἰπεῖν ὅ τι ἔργον ἐκάστης, οὕτω καὶ τῆς οἰκονομίας δυναίμεθ' ἂν εἰπεῖν ὅ τι ἔργον αὐτῆς ἐστι; δοκεῖ γοῦν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, οἰκονόμου ἀγαθοῦ εἶναι εὖ οἰκεῖν τὸν ἑαυτοῦ οἶκον. [3] ἢ καὶ τὸν ἄλλου δὲ οἶκον, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰ ἐπιτρέποι τις αὐτῷ, οὐκ ἂν δύναίτο, εἰ βούλοίτο, εὖ οἰκεῖν, ὥσπερ καὶ τὸν ἑαυτοῦ; ὁ μὲν γὰρ τεκτονικὴν ἐπιστάμενος ὁμοίως ἂν καὶ ἄλλω δύναίτο ἐργάζεσθαι ὅ τι περ καὶ ἑαυτῷ, καὶ ὁ οἰκονομικὸς γ' ἂν ὡσαύτως. ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες. [4] ἔστιν ἄρα, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὴν τέχνην ταύτην ἐπισταμένῳ, καὶ εἰ μὴ αὐτὸς τύχοι χρήματα ἔχων, τὸν ἄλλου οἶκον οἰκονομοῦντα ὥσπερ καὶ οἰκοδομοῦντα μισθοφορεῖν; νῆ Δία καὶ πολὺν γε μισθόν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, φέροισ' ἂν, εἰ δύναίτο οἶκον παραλαβὼν τελεῖν τε ὅσα δεῖ καὶ περιουσίαν ποιῶν αὖξιν τὸν οἶκον. [5] οἶκος δὲ δὴ τί δοκεῖ ἡμῖν εἶναι; ἄρα ὅπερ οἰκία, ἢ καὶ ὅσα τις ἔξω τῆς οἰκίας κέκτηται, πάντα τοῦ οἴκου ταῦτά ἐστιν; ἐμοὶ γοῦν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, δοκεῖ, καὶ εἰ μὴδ' ἐν τῇ αὐτῇ πόλει εἴη τῷ κεκτημένῳ, πάντα τοῦ οἴκου εἶναι ὅσα τις κέκτηται. [6] οὐκοῦν καὶ ἐχθροὺς κέκτηνται τινες; νῆ Δία καὶ πολλοὺς γε ἔνιοι. ἢ καὶ κτήματα αὐτῶν φήσομεν εἶναι τοὺς ἐχθροὺς; γελοῖον μεντὰν εἶη, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, εἰ ὁ τοὺς ἐχθροὺς αὖξιν προσέτι καὶ μισθόν τούτου φέροι. [7] ὅτι τοὶ ἡμῖν ἐδόκει οἶκος ἀνδρὸς εἶναι ὅπερ κτήσις. νῆ Δί', ἔφη ὁ Κριτόβουλος, ὅ τι γε τις ἀγαθὸν κέκτηται: οὐ μὰ Δί' οὐκ εἴ τι κακόν, τοῦτο κτήμα ἐγὼ καλῶ. σὺ δ' ἔοικας τὰ ἐκάστῳ ὠφέλιμα κτήματα καλεῖν. πάνυ μὲν οὖν, ἔφη: τὰ δὲ γε βλάπτοντα ζημίαν ἔγωγε νομίζω μᾶλλον ἢ χρήματα. [8] κἂν ἄρα γέ τις ἵππον πριάμενος μὴ ἐπίσταιται αὐτῷ χρῆσθαι, ἀλλὰ καταπίπτων ἀπ' αὐτοῦ κακὰ λαμβάνη, οὐ χρήματα αὐτῷ ἐστὶν ὁ ἵππος; οὐκ, εἶπερ τὰ χρήματά γ' ἐστὶν ἀγαθόν. οὐδ' ἄρα γε ἡ γῆ ἀνδρῶπων ἐστὶ χρήματα, ὅστις οὕτως ἐργάζεται αὐτὴν ὥστε ζημιοῦσθαι ἐργαζόμενος. οὐδὲ ἡ γῆ μέντοι χρήματά ἐστίν, εἶπερ ἀντὶ τοῦ τρέφειν πεινῆν παρασκευάζει. [9] οὐκοῦν καὶ τὰ πρόβατα ὡσαύτως, εἴ τις διὰ τὸ μὴ ἐπίστασθαι προβάτοις χρῆσθαι ζημιοῖτο, οὐδὲ τὰ πρόβατα χρήματα τούτῳ εἶη ἂν; οὐκ οὐκ ἔμοιγε δοκεῖ. σὺ ἄρα, ὡς ἔοικε, τὰ μὲν ὠφελούντα χρήματα ἡγήσῃ, τὰ δὲ βλάπτοντα οὐ χρήματα. οὕτως. [10] ταῦτά ἄρα ὄντα τῷ μὲν ἐπισταμένῳ χρῆσθαι αὐτῶν ἐκάστοις χρήματά ἐστι, τῷ δὲ μὴ ἐπισταμένῳ οὐ χρήματα: ὥσπερ γε αὐλοὶ τῷ μὲν ἐπισταμένῳ ἀξίως λόγου αὐλεῖν χρήματά εἰσι, τῷ δὲ μὴ ἐπισταμένῳ οὐδὲν μᾶλλον ἢ ἄχρηστοι λίθοι, εἰ μὴ ἀποδοδοῖτό γε αὐτούς. [11] τοῦτ' ἄρα φαίνεται ἡμῖν, ἀποδοδομένοις μὲν οἱ αὐλοὶ χρήματα, μὴ ἀποδοδομένοις δὲ ἀλλὰ κεκτημένοις οὐ, τοῖς μὴ ἐπισταμένοις αὐτοῖς χρῆσθαι. καὶ ὁμολογουμένως γε, ὦ Σώκρατες, ὁ λόγος ἡμῖν χωρεῖ, ἐπεὶπερ εἴρηται τὰ ὠφελούντα χρήματα εἶναι. μὴ πωλούμενοι μὲν γὰρ οὐ χρήματά εἰσιν οἱ αὐλοὶ: οὐδὲν γὰρ χρήσιμοι εἰσι: πωλούμενοι δὲ χρήματα. [12] πρὸς ταῦτα δ' ὁ Σωκράτης εἶπεν: ἂν ἐπίσταιται γε πωλεῖν. εἰ δὲ πωλοῖη αὖ πρὸς τοῦτο ᾧ μὴ ἐπίσταιτο χρῆσθαι, οὐδὲ πωλούμενοι εἰσι χρήματα κατὰ γε τὸν σὸν λόγον. λέγειν ἔοικας, ὦ Σώκρατες, ὅτι οὐδὲ τὸ ἀργύριον ἐστὶ χρήματα, εἰ μὴ τις ἐπίσταιτο χρῆσθαι αὐτῷ. [13] καὶ σὺ δὲ μοι δοκεῖς οὕτω συνομολογεῖν, ἀφ' ὧν τις ὠφελείσθαι δύναται, χρήματα εἶναι. εἰ γοῦν τις χρῆστο τῷ ἀργυρίῳ ὥστε πριάμενος οἶον ἐταίραν διὰ ταύτην κάκιον μὲν τὸ σῶμα ἔχει, κάκιον δὲ τὴν ψυχὴν, κάκιον δὲ τὸν οἶκον, πῶς ἂν ἔτι τὸ ἀργύριον αὐτῷ ὠφέλιμον εἶη; οὐδαμῶς, εἰ μὴ πέρ γε καὶ τὸν ὑσχύαμον καλούμενον χρήματα εἶναι φήσομεν, ὅφ' οὐ οἱ φαρόντες παραπλήγες γίνονται. [14] τὸ μὲν δὴ ἀργύριον, εἰ μὴ τις ἐπίσταιτο αὐτῷ χρῆσθαι, οὕτω πόρρω ἀπωθείσθω, ὦ Κριτόβουλε, ὥστε μὴδὲ χρήματα εἶναι. οἱ δὲ φίλοι, ἂν τις ἐπίσταιται αὐτοῖς χρῆσθαι ὥστε ὠφελείσθαι ἀπ' αὐτῶν, τί φήσομεν αὐτοὺς εἶναι; χρήματα νῆ Δί', ἔφη ὁ Κριτόβουλος, καὶ πολὺν γε μᾶλλον ἢ τοὺς βοῦς, ἂν ὠφελιμώτεροί γε ὦσι τῶν βοῶν. [15] καὶ οἱ ἐχθροὶ γε ἄρα κατὰ γε τὸν σὸν λόγον χρήματά εἰσι τῷ δυναμένῳ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὠφελείσθαι. ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ. οἰκονόμου ἄρα ἐστὶν ἀγαθοῦ καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐπίστασθαι χρῆσθαι ὥστε ὠφελείσθαι ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν. ἰσχυρότατά γε. καὶ γὰρ δὴ ὄρα, ἔφη, ὦ Κριτόβουλε, ὅσοι μὲν δὴ οἶκοι ἰδιωτῶν ηὔξημένοι εἰσὶν ἀπὸ πολέμου, ὅσοι δὲ τυράννων. [16] ἀλλὰ γὰρ τὰ μὲν καλῶς ἔμοιγε δοκεῖ λέγεσθαι, ὦ Σώκρατες, ἔφη ὁ Κριτόβουλος: ἐκεῖνο δ'

ἡμῖν τί φαίνεται, ὅποταν ὀρῶμέν τινας ἐπιστήμας μὲν ἔχοντας καὶ ἀφορμὰς ἀφ' ὧν δύνανται ἐργαζόμενοι αὔξειν τοὺς οἴκους, αἰσθανόμεθα δὲ αὐτοὺς ταῦτα μὴ θέλοντας ποιεῖν, καὶ διὰ τοῦτο ὀρῶμεν ἀνωφελεῖς οὔσας αὐτοῖς τὰς ἐπιστήμας; ἄλλο τι ἢ τούτοις αὐ οὔτε αἰ ἐπιστῆμαι χρήματά εἰσιν οὔτε τὰ κτήματα; [17] περὶ δούλων μοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐπιχειρεῖς, ὦ Κριτόβουλε, διαλέγεσθαι; οὐ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἔγωγε, ἀλλὰ καὶ πάνυ εὐπατριδῶν ἐνίων γε δοκούντων εἶναι, οὐς ἐγὼ ὀρῶ τοὺς μὲν πολεμικάς, τοὺς δὲ καὶ εἰρηνικάς ἐπιστήμας ἔχοντας, ταύτας δὲ οὐκ ἐθέλοντας ἐργάζεσθαι, ὡς μὲν ἐγὼ οἶμαι, δι' αὐτὸ τοῦτο ὅτι δεσπότας οὐκ ἔχουσιν. [18] καὶ πῶς ἂν, ἔφη ὁ Σωκράτης, δεσπότας οὐκ ἔχοιεν, εἰ εὐχόμενοι εὐδαιμονεῖν καὶ ποιεῖν βουλόμενοι ἀφ' ὧν <ἂν> ἔχοιεν ἀγαθὰ ἔπειτα κωλύονται ποιεῖν ταῦτα ὑπὸ τῶν ἀρχόντων; καὶ τίνες δὴ οὗτοί εἰσιν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, οἱ ἀφανεῖς ὄντες ἀρχουσιν αὐτῶν; [19] ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐκ ἀφανεῖς εἰσιν, ἀλλὰ καὶ πάνυ φανεροί. καὶ ὅτι πονηρότατοί γε εἰσιν οὐδὲ σὲ λανθάνουσιν, εἴπερ πονηρίαν γε νομίζεις ἀργίαν τ' εἶναι καὶ μαλακίαν ψυχῆς καὶ ἀμέλειαν. [20] καὶ ἄλλαι δ' εἰσιν ἀπατηλαὶ τινες δέσποναι προσποιούμεναι ἠδοναί εἶναι, κυβεῖαί τε καὶ ἀνωφελεῖς ἀνθρώπων ὀμιλίαι, αἱ προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ αὐτοῖς τοῖς ἑξαπατηθεῖσι καταφανεῖς γίνονται ὅτι λῦπαι ἄρα ἦσαν ἠδοναῖς περιπεπεμμένοι, αἱ διακωλύουσιν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ὠφελίμων ἔργων κρατοῦσαι. [21] ἀλλὰ καὶ ἄλλοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐργάζεσθαι μὲν οὐ κωλύονται ὑπὸ τούτων, ἀλλὰ καὶ πάνυ σφοδρῶς πρὸς τὸ ἐργάζεσθαι ἔχουσι καὶ μηχανᾶσθαι προσόδους: ὅμως δὲ καὶ τοὺς οἴκους κατατρίβουσι καὶ ἀμηχανίαις συνέχονται. [22] δούλοι γὰρ εἰσι καὶ οὗτοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ πάνυ γε χαλεπῶν δεσποτῶν, οἱ μὲν λιχνεῖων, οἱ δὲ λαγνεῖων, οἱ δὲ οἰνοφλυγιῶν, οἱ δὲ φιλοτιμιῶν τινων μύρων καὶ δαπανηρῶν, ἃ οὕτω χαλεπῶς ἄρχει τῶν ἀνθρώπων ὧν ἂν ἐπικρατήσωσιν, ὡσθ' ἔως μὲν ἂν ὀρώσιν ἠβῶντας αὐτοὺς καὶ δυναμένους ἐργάζεσθαι, ἀναγκάζουσι φέρειν ἃ ἂν αὐτοὶ ἐργάσωνται καὶ τελεῖν εἰς τὰς αὐτῶν ἐπιθυμίας, ἐπειδὴν δὲ αὐτοὺς ἀδυνάτους αἰσθῶνται ὄντας ἐργάζεσθαι διὰ τὸ γῆρας, ἀπολείπουσι τούτους κακῶς γηράσκειν, ἄλλοις δ' αὐ πειρῶνται δούλοις χρῆσθαι. [23] ἀλλὰ δεῖ, ὦ Κριτόβουλε, πρὸς ταῦτα οὐκ ἦττον διαμάχεσθαι περὶ τῆς ἐλευθερίας ἢ πρὸς τοὺς σὺν ὅπλοις πειρωμένους καταδουλοῦσθαι. πολέμιοι μὲν οὖν ἦδη ὅταν καλοὶ κάγαθοὶ ὄντες καταδουλώσωνται τινας, πολλοὺς δὴ βελτίους ἠνάγκασαν εἶναι σωφρονίσαντες, καὶ ῥῆον βιοτεύειν τὸν λοιπὸν χρόνον ἐποίησαν: αἱ δὲ τοιαῦται δέσποναι αἰκίζόμεναι τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς ψυχὰς καὶ τοὺς οἴκους οὔποτε λήγουσιν, ἔστ' ἂν ἀρχωσιν αὐτῶν.

2.

ὁ οὖν Κριτόβουλος ἐκ τούτων ὠδέ πως εἶπεν: ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν τοιούτων ἀρκοῦντως πάνυ μοι δοκῶ τὰ λεγόμενα ὑπὸ σοῦ ἀκηκοῖναι: αὐτὸς δ' ἑμαυτὸν ἐξετάζων δοκῶ μοι εὐρίσκειν ἐπιεικῶς τῶν τοιούτων ἐγκρατῆ ὄντα, ὡστ' εἴ μοι συμβουλευοῖς ὅ τι ἂν ποιῶν αὔξοιμι τὸν οἶκον, οὐκ ἂν μοι δοκῶ ὑπὸ γε τούτων ὧν σὺ δεσποινῶν καλεῖς κωλύεσθαι: ἀλλὰ θαρρῶν συμβούλευε ὅ τι ἔχεις ἀγαθόν: ἢ κατέγνωκας ἡμῶν, ὦ Σώκρατες, ἱκανῶς πλουτεῖν καὶ οὐδὲν δοκοῦμέν σοι προσδεῖσθαι χρημάτων; [2] οὐκ οὐκ ἔγωγε, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰ καὶ περὶ ἐμοῦ λέγεις, οὐδὲν μοι δοκῶ προσδεῖσθαι χρημάτων, ἀλλ' ἱκανῶς πλουτεῖν: σὺ μέντοι, ὦ Κριτόβουλε, πάνυ μοι δοκεῖς πένεσθαι, καὶ ναὶ μὰ Δί' ἔστιν ὅτε καὶ πάνυ οἰκτίρω σε ἐγώ. [3] καὶ ὁ Κριτόβουλος γελάσας εἶπε: καὶ πόσον ἂν πρὸς τῶν θεῶν οἶει, ὦ Σώκρατες, ἔφη, εὐρεῖν τὰ σὰ κτήματα πωλούμενα, πόσον δὲ τὰ ἐμά; ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰ ἀγαθοῦ ὠνητοῦ ἐπιτύχοιμι, εὐρεῖν ἂν μοι σὺν τῇ οἰκίᾳ καὶ τὰ ὄντα πάντα πάνυ ῥαδίως πέντε μναῖς: τὰ μέντοι σὰ ἀκριβῶς οἶδα ὅτι πλέον ἂν εὔροι ἢ ἑκατονταπλασίονα τούτου. [4] κᾶτα οὕτως ἐγνωκῶς σὺ μὲν οὐκ ἠγῆ προδεῖσθαι χρημάτων, ἐμὲ δὲ οἰκτίρεις ἐπὶ τῇ πενίᾳ; τὰ μὲν γὰρ ἐμά, ἔφη, ἱκανὰ ἔστιν ἐμοὶ παρέχειν τὰ ἐμοὶ ἀρκοῦντα: εἰς δὲ τὸ σὸν σχῆμα ὃ σὺ περιβέβλησαι καὶ τὴν σὴν δόξαν, οὐδ' εἰ τρεῖς ὅσα νῦν κέκτησαι προσγένειτό σοι, οὐδ' ὡς ἂν ἱκανὰ μοι δοκεῖ εἶναι σοι. [5] πῶς δὴ τοῦτ'; ἔφη ὁ Κριτόβουλος. ἀπεφῆνατο ὁ Σωκράτης: ὅτι πρῶτον μὲν ὀρῶ σοι ἀνάγκην οὔσαν δύειν πολλὰ τε καὶ μεγάλα, ἢ οὔτε θεοὺς οὔτε ἀνθρώπους οἶμαί σε ἂν ἀνασχέσθαι: ἔπειτα ξένους προσήκει σοι πολλοὺς δέχεσθαι, καὶ τούτους μεγαλοπρεπῶς: ἔπειτα δὲ πολίτας δειπνίζειν καὶ εὔ ποιεῖν, ἢ ἔρημον συμμάχων εἶναι. [6] ἔτι δὲ καὶ τὴν πόλιν αἰσθάνομαι τὰ μὲν ἦδη σοι προστάττουσαν μεγάλα τελεῖν, ἵπποτροφίας τε καὶ χορηγίας καὶ γυμνασιαρχίας καὶ προστατείας, ἂν δὲ δὴ πόλεμος γένηται, οἶδ' ὅτι καὶ τριηραρχίας [μισθοῦς] καὶ εἰσφορὰς τῶσάυτας σοι προστάξουσιν ὅσας σὺ οὐ

ῥαδίως ὑποίσεις. ὅπου δ' ἂν ἐνδεῶς δόξης τι τούτων ποιεῖν, οἶδ' ὅτι σε τιμωρήσονται Ἀθηναῖοι οὐδὲν ἤττον ἢ εἰ τὰ αὐτῶν λάβοιεν κλέπτοντα. [7] πρὸς δὲ τούτοις ὁρῶ σε οἴομενον πλουτεῖν, καὶ ἀμελῶς μὲν ἔχοντα πρὸς τὸ μηχανᾶσθαι χρήματα, παιδικοῖς δὲ πράγμασι προσέχοντα τὸν νοῦν, ὡσπερ ἐξόν σοι. ὦν ἕνεκα οἰκτιρῶ σε μὴ τι ἀνήκεστον κακὸν πάθῃς καὶ εἰς πολλὴν ἀπορίαν καταστῆς. [8] καὶ ἐμοὶ μὲν, εἴ τι καὶ προσδεηθεῖν, οἶδ' ὅτι καὶ σὺ γινώσκεις ὡς εἰσὶν οἱ καὶ ἐπαρκέσειαν ἂν ὥστε πάνυ μικρὰ πορίσαντες κατακλύσειαν ἂν ἀφρονία τὴν ἐμὴν δίαιταν: οἱ δὲ σοὶ φίλοι πολὺ ἀρκοῦντα σοῦ μᾶλλον ἔχοντες τῆς ἑαυτῶν κατασκευῆς ἢ σὺ τῆς σῆς ὅμως ὡς παρὰ σοῦ ὠφελησόμενοι ἀποβλέπουσι. [9] καὶ ὁ Κριτόβουλος εἶπεν: ἐγὼ τούτοις, ὦ Σώκρατες, οὐκ ἔχω ἀντιλέγειν: ἀλλ' ὥρα σοι προστατεύειν ἐμοῦ, ὅπως μὴ τῷ ὄντι οἰκτρὸς γένομαι. ἀκούσας οὖν ὁ Σωκράτης εἶπε: καὶ οὐ θαυμαστὸν δοκεῖς, ὦ Κριτόβουλε, τοῦτο σαυτῷ ποιεῖν, ὅτι ὀλίγω μὲν πρόσθεν, ὅτε ἐγὼ ἔφην πλουτεῖν, ἐγέλασας ἐπ' ἐμοὶ ὡς οὐδὲ εἰδοῖτο ὅ τι εἶη πλοῦτος, καὶ πρότερον οὐκ ἐπαύσω πρὶν ἐξήλεγξάς με καὶ ὁμολογεῖν ἐποίησας μὴδὲ ἑκατοστὸν μέρος τῶν σῶν κεκτῆσθαι, νῦν δὲ κελεύεις προστατεύειν μέ σου καὶ ἐπιμελεῖσθαι ὅπως ἂν μὴ παντάπασιν ἀληθῶς πένης γένοιο; [10] ὁρῶ γάρ σε, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐν τι πλουτηρὸν ἔργον ἐπιστάμενον περιουσίαν ποιεῖν. τὸν οὖν ἀπ' ὀλίγων περιποιῶντα ἐλπίζω ἀπὸ πολλῶν γ' ἂν πάνυ ῥαδίως πολλὴν περιουσίαν ποιῆσαι. [11] οὐκ οὖν μέμνησαι ἀρτίως ἐν τῷ λόγῳ ὅτε οὐδ' ἀναγκάζειν μοι ἐξουσίαν ἐποίησας, λέγων ὅτι τῷ μὴ ἐπισταμένῳ ἵπποις χρῆσθαι οὐκ εἶη χρήματα οἱ ἵπποι οὐδὲ ἡ γῆ οὐδὲ τὰ πρόβατα οὐδὲ ἀργύριον οὐδὲ ἄλλο οὐδὲ ἐν ὅτῳ τις μὴ ἐπίσταιτο χρῆσθαι; εἰσὶ μὲν οὖν αἱ πρόσδοι ἀπὸ τῶν τοιούτων: ἐμὲ δὲ πῶς τινὶ τούτων οἶει ἂν ἐπιστηθῆναι χρῆσθαι, ὦ τὴν ἀρχὴν οὐδὲν πώποτ' ἐγένετο τούτων; [12] ἀλλ' ἐδόκει ἡμῖν, καὶ εἰ μὴ χρηματὰ τις τύχοι ἔχων, ὅμως εἶναι τις ἐπιστήμη οἰκονομίας. τί οὖν κωλύει καὶ σέ ἐπίστασθαι; ὅπερ νῆ Δία καὶ αὐλεῖν ἂν κωλύσειεν ἄνθρωπον ἐπίστασθαι, εἰ μῆτε αὐτὸς πώποτε κτήσαιοτο αὐλοὺς μῆτε ἄλλος αὐτῷ παράσχοι ἐν τοῖς αὐτοῦ μανθάνειν: οὕτω δὴ καὶ ἐμοὶ ἔχει περὶ τῆς οἰκονομίας. [13] οὔτε γὰρ αὐτὸς ὄργανα χρήματα ἐκεκτῆμην, ὥστε μανθάνειν, οὔτε ἄλλος πώποτε μοι παρέσχε τὰ ἑαυτοῦ διοικεῖν ἄλλ' ἢ σὺ νυνὶ ἐδέλεις παρέχειν. οἱ δὲ δήπου τὸ πρῶτον μανθάνοντες κιθαρίζειν καὶ τὰς λύρας λυμαίνονται: καὶ ἐγὼ δὴ εἰ ἐπιχειρήσομαι ἐν τῷ σῷ οἴκῳ μανθάνειν οἰκονομεῖν, ἴσως ἂν καταλυμνηαίμην ἂν σου τὸν οἶκον. [14] πρὸς ταῦτα ὁ Κριτόβουλος εἶπε: προθύμως γε, ὦ Σώκρατες, ἀποφεύγειν μοι πειρᾶ μὴδὲν με συνωφελῆσαι εἰς τὸ ῥᾶον ὑποφέρειν τὰ ἐμοὶ ἀναγκαῖα πράγματα. οὐ μὰ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐκ ἔγωγε, ἀλλ' ὅσα ἔχω καὶ πάνυ προθύμως ἐξηγήσομαί σοι. [15] οἶμαι δ' ἂν καὶ εἰ ἐπὶ πῦρ ἐλθόντος σου καὶ μὴ ὄντος παρ' ἐμοί, εἰ ἄλλοσε ἠγγησάμην ὀπόθεν σοι εἶη λαβεῖν, οὐκ ἂν ἐμέμφου μοι, καὶ εἰ ὕδαρ παρ' ἐμοῦ αἰτοῦντί σοι αὐτὸς μὴ ἔχων ἄλλοσε καὶ ἐπὶ τοῦτο ἠγαγον, οἶδ' ὅτι οὐδ' ἂν τοῦτό μοι ἐμέμφου, καὶ εἰ βουλομένου μουσικὴν μαθεῖν σου παρ' ἐμοῦ δεῖξαιμί σοι πολὺ δεινότερους ἐμοῦ περὶ μουσικὴν καὶ σοι χάριν (ἂν) εἰδοτάς, εἰ ἐδέλοις παρ' αὐτῶν μανθάνειν, τί ἂν ἔτι μοι ταῦτα ποιοῦντι μέμφοιο; [16] οὐδὲν ἂν δικαίως γε, ὦ Σώκρατες. ἐγὼ τοίνυν σοι δεῖξω, ὦ Κριτόβουλε, ὅσα νῦν λιπαρεῖς παρ' ἐμοῦ μανθάνειν πολὺ ἄλλους ἐμοῦ δεινότερους [τούς] περὶ ταῦτα. ὁμολογῶ δὲ μεμεληκέναι μοι οἷτινες ἕκαστα ἐπιστημονέστατοί εἰσι τῶν ἐν τῇ πόλει. [17] καταμαθῶν γὰρ ποτε ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἔργων τοὺς μὲν πάνυ ἀπόρους ὄντας, τοὺς δὲ πάνυ πλουσίους, ἀπεθαύμασα, καὶ ἔδοξέ μοι ἄξιον εἶναι ἐπισκέψεως ὅ τι εἶη τοῦτο. καὶ ἠῦρον ἐπισκοπῶν πάνυ οἰκείως ταῦτα γιγνόμενα. [18] τοὺς μὲν γὰρ εἰκῆ ταῦτα πράττοντας ζημιουμένους ἐώρων, τοὺς δὲ γνώμη συντεταμένη ἐπιμελουμένους καὶ θᾶττον καὶ ῥᾶον καὶ κερδαλεώτερον κατέγων πράττοντας. παρ' ὧν ἂν καὶ σέ οἶμαι, εἰ βούλοιο, μαθόντα, εἴ σοι ὁ θεὸς μὴ ἐναντιοῖτο, πάνυ ἂν δεινὸν χρηματιστὴν γενέσθαι.